

TÜRKİYE'NİN ANAYASA UZLAŞMA KOMİSYONU DENEYİMİ

Türkiye'nin 2011 seçimlerinden sonra yaşadığı Anayasa Uzlaşma Komisyonu (AUK) deneyimi çeşitli açılardan Türkiye'de "ilk"lerin yaşandığı bir deneyim oldu. Nihayetinde AUK yeni bir anayasa yapamamış olsa da, bu deneyimin geriye dönük olarak eleştirel bir gözle değerlendirilmesi, 2015 seçimlerinden sonra büyük ihtimalle gündeme gelecek anayasa tartışmalarına ışık tutması açısından faydalı olacaktır.

AUK Deneyiminin Artıları: Kazanımlar

- 1) Meşru Tartışma Platformu:** AUK çalışmaları sayesinde Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'nde temsil edilen siyasal partiler aynı masa etrafında bir araya geldiler. Yeni bir anayasa yapmak üzere toplanan bu partiler, başka platformlarda tartışmadıkları veya tartış(a)madıkları Türkiye'nin en önemli meselelerini ve Türkiye'de demokrasinin pekişmesine engel teşkil eden sorunları meşru bir platformda masaya yatırma fırsatı buldular. Bunu başlı başına bir kazanım olarak görmemiz gerekir.
- 2) Sivil Toplumun Katkısı:** AUK çalışmaları sivil toplum kuruluşlarının katılımıyla gerçekleşti. Özellikle sürecin başında sivil toplum kuruluşlarının anayasaya ilişkin görüşlerini Komisyona iletmesi "katılımlı anayasa yapım yöntemi"nin uygulanması açısından değerliydi.
- 3) Diyalog ve Uzlaşma Kültürü:** Yaklaşık iki yıl süren bu süreçte dört siyasal parti, deyim yerindeyse, masayı devirmeden müzakerelere devam etti ve bir çok önemli konuda uzlaşmaya vardı. Bu faaliyet siyasal partiler arasında diyalog ve uzlaşma kültürünün gelişmesine katkıda bulunabilecek bir faaliyet olarak önemliydi.

- 4) **Gelecekteki Anayasa Çalışmaları İçin Yol Haritası:** AUK çalışmalarında 60'a yakın madde üzerinde mutabakat sağlandı. Bu tablo bize, siyasal partilerin hangi maddeler üzerinde kolaylıkla uzlaşabileceğini, hangi maddelerin kırmızı çizgi teşkil ettiğini ve hatta hangi maddelerin müzakere dahi edilemediğini göstermiş oldu. Böylece ileride yapılacak bir anayasa yapım çalışmasında nereden ve nasıl başlanması gerektiği konusunda bir yol haritası çizmek mümkün hale geldi.
- 5) **Anayasal Birikim:** AUK sürecinde önemli bir anayasal birikim ortaya çıktı. Bir yandan dünyadaki anayasa deneyimler gündeme getirilirken, diğer yandan Türkiye'nin ihtiyacı olan anayasal düzenlemeler farklı bakış açılarıyla masaya yatırıldı. Bu sayede, bundan sonra yapılacak bir anayasa çalışmasında anayasa yapıcılar kapsamlı bir külliyatla yola çıkma imkânına sahip oldu.

AUK Deneyiminin Eksiler: Nerede Hata Yaptık?

- 1) **Sivil Toplum Kuruluşlarının Sürecin Belli Bir Aşamasından Sonra İhmal Edilmiş Olması:** Her ne kadar AUK deneyiminde sivil toplum kuruluşları anayasa yapım sürecine dahil edilmiş olsalar da, bu kuruluşların süreçte yeterince söz sahibi olduğunu söylemek güç görünmektedir. Özellikle sürecin başında sivil toplum kuruluşlarından alınan görüşler anayasa yazım aşamasına geçildiğinde rafa kaldırıldı ve bu aşamaya geçildiğinde Komisyon ile sivil toplum kuruluşlarının bağı neredeyse tamamen koptu.
- 2) **Kamuoyunun Eksik ve Yanlış Bilgilendirilmesi:** AUK'nin varlığı, misyonu ve çalışmaları kamuoyuna yeterince anlatılamadı. Yapılan kamuoyu anketlerinde vatandaşların çoğunluğunun bu Komisyondan haberdar olmadığı ortaya çıktı.
- 3) **Şeffaflık-Gizlilik Dengesi:** Komisyon çalışmalarını kapalı kapılar arkasında yürütüldü. Bu tercih iki açıdan faydalı sayılabilir: Birincisi, bu şekilde Komisyon üyelerinin, deyim yerindeyse, "tribünlere oynaması" ve popülist bir takım yaklaşımları ve vaatleri gündeme getirmesi bir ölçüde engellenmiş oldu. İkincisi, toplantıların kapalı olması, kamuoyu önünde kendilerini kemikleşmiş parti pozisyonlarını muhafaza etmek mecburiyetinde hissedebilecek Komisyon üyelerinin, bir ölçüde rahat ve baskılardan uzak çalışmasına ve (aksi takdirde baştan kapanacak) pazarlık ve uzlaşma kapılarının aralanmasına imkân verdi. Bununla birlikte süreç boyunca "gizlilik" ve "şeffaflık" arasında uygun bir denge kurulmadığını da tespit etmemiz gerekir. Toplantıların kapalı olması basın ve kamuoyunun süreç hakkında yanlış ve eksik bilgilenebilmesine yol açtı. İçeri ile dışarı arasında bilgi akışının sağlanmaması Komisyona olan ilgiyi azalttığı gibi, sürecin demokratik denetim araçlarıyla takibini de güçleştirdi.
- 4) **Maddelerin Kaleme Alınması Aşamasında Yöntem Hataları:** Maddelerin yazım aşamasında bir dizi yöntem hatası yapıldığı söylenebilir:

- a. Komisyon maddeleri kaleme alırken, yürürlükteki Anayasanın mevcut hükümlerini esas aldı ve bu hükümleri muhafaza etmek, değiştirmek veya bunlara ekleme yapmak suretiyle yeni maddeler oluşturma yöntemini tercih etti. Bu yöntem; bir yandan anayasal yaratıcılığı engellerken, diğer yandan siyasal partilerin önceden bilinen argümanlarıyla masaya oturmalarına neden oldu. Oysa anayasal konular üzerinde, genel başlıklar halinde yapılacak bir ön-çalışma çok daha verimli olabilirdi.
 - b. Madde taslaklarının doğrudan partilerden istenmesi, tartışmaların en baştan kilitlenmesine neden oldu. Partilerin tartışmaya kemikleşmiş pozisyonlarıyla başlaması, karşılıklı ödünleşmeleri engelleyerek metinler üzerindeki uzlaşmayı zorlaştırdı. Tartışma detaylara, sembollere, kelimelere indirgenerek ilkesel temellerden koptu.
 - c. Tartışmaya Anayasada yer alması gereken ilkelerden başlanması halinde siyasi partiler arasında moderasyonu gerçekleştirecek tarafsız-teknik bir heyetin uzlaşılan ilkelerden yola çıkarak maddeleri seçenekli olarak kaleme alması mümkün olurdu.
 - d. Önerilebilecek bir başka yöntem ise üzerinde uzlaşılan ilkelere dayalı olarak oluşturulacak konu havuzlarına siyasal partilerin önerdikleri maddeleri yazıp atmaları ve daha sonra bu maddeler üzerinde ayrıntılı tartışmaya geçmeleri esasına dayanabilir. Bu bağlamda, konu havuzunda biriktirilecek maddelerin taslak versiyonlarının Komisyon dışından tarafsız-teknik uzmanlarca yazılması ve Komisyon üyesi siyasi parti temsilcilerinin müzakereleri bu çerçevede metinler üzerinde yürütmesi de söz konusu bu yöntemi tamamlayıcı bir düzenleme olabilirdi.
- 5) **Oybirliği Şartı:** AUK sürecinde maddelerin kabul edilebilmesi için oybirliği şartı aranmaktaydı. Bu yöntemin anayasanın uzlaşmacı bir üslupla yapılması ve nihayetinde meşruiyeti yüksek bir metnin ortaya çıkması açısından faydalı olacağı söylenebilirse de, söz konusu yöntemin katı bir şekilde uygulanması Komisyonun hızlı ve verimli çalışmasını engelledi. Dolayısıyla bu süreçte, esas olarak bu yöntem muhafaza edilerek, kilitlenmeler ve tıkanmalar için alternatif çözümler üretilmesi gerekliliği ortaya çıktı. Bu bağlamda örneğin, AUK'da üzerinde uzlaşılamayan maddeler için siyasal parti liderlerinin katılımıyla ayrı bir "Anayasa Başkanlar Komisyonu" oluşturulması önerilebilir.
- 6) **Siyasal İrade Sorunu:** Nihayetinde AUK sürecinde siyasal iradenin gerektiği gibi ve güçlü bir şekilde Komisyonun arkasında durduğu kanaati kamuoyunda oluşmadı. TBMM'de temsil edilen siyasal partiler, yeni anayasa vaadini 2011 seçimlerinin propaganda aşamasında meydanlarda telaffuz etmiş olmalarına rağmen, AUK çalışmalarına yeterince önem vermediler ve hatta zaman zaman süreci gündelik siyasetin malzemesi haline getirmekten çekinmediler.

AUK deneyimi sonuç olarak bize önemli ipuçları vermektedir. İleride yapılacak anayasa çalışmalarında bu noktaların göz önüne alınması yerinde olur. Geçmiş deneyimden ders alarak sürecin rasyonel bir şekilde tasarlanması başarıya ulaşması açısından büyük önem taşımaktadır.